

וכן דעת רבי אליעזר בן יעקב לענין תרומה על תבואה שלא הגיעה שלישי, לכשתביא ותיתלש. אך לשיטתו אפשר דוקא בדבר שיבוא מאליו ואינו מחוסר מעשה, או דוקא בדבר שקצת בא לעולם או אף הגיע לידי חשיבות מסוימת — כמפורט לעיל מחלוקת האמוראים והלשונות. [ואולם לדברי רבי מאיר מועיל אפילו בחסרון מעשה, כגון 'הרי את מקודשת לאחר שתתגיירי'].

א. רב ורבי חייא סוברים כרבי ורבי מאיר, שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם (עפ"י יבמות צג). וכן סובר רב הונא.

ב. להלכה קיימא לן אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אם לא בדבר שבידו. ורש"י פסק כראב"י לענין תרומה, וכן לענין המקדש את האשה קודם שנולדה. ואפשר דוקא בשחוכר העובר, וכנ"ל, וסובר שנחשב כדבר שכבר בא לעולם.

ג. גם לדעה שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אם אמר שיחול עכשיו — אין מועיל, שהרי אין לו על מה לחול (ראשונים).

אבל אם אמר 'מעכשיו ולכשיבוא לעולם' או לא אמר 'מעכשיו' כלל — מועיל. לדברי התוס' יש חילוק בין שני האופנים הללו לענין דין 'כלתה קנינו' בקנין סודר או כגון שנקרע השטר. ולדברי הרמב"ן יש חילוק לענין אפשרות חזרה בו קודם חלות הקנין. [וכן כתב הריטב"א. וצדד שאפשר דוקא בדבר שבעולם אלא שאינו ברשותו, אבל אם אינו בעולם כלל — חוזר אפילו ב'מעכשיו']. ולדעת הרשב"א יש חילוק לענין שני הדינים, שבאמירת 'מעכשיו ולאחר שלשים' שוב אי אפשר לחזור וגם אין חסרון ד'כלתה קנינו', משא"כ כשלא אמר 'מעכשיו'.

דין אשה שאסרה על בעלה מעשה ידיה ב'קונם' — נתבאר בכתובות נט.

דף סג

קלא. מה דין הקדושין באופנים הבאים?

א. באומר 'הרי את מקודשת לי בשכר שאדבר עליך לשלטון'; 'בשכר שאעשה עמך כפועל בטל'; 'בשכר שארכיבך על החמור'.

ב. 'בשכר שהרכבתיך על החמור'.

ג. 'הרי את מקודשת לי על מנת שאדבר עליך לשלטון' וכו'.

ד. 'על מנת שירצה אבא' (= אביו של חתן) — מה הדין כשמת האב, ומה הדין כשמת החתן?

א. 'הרי את מקודשת בשכר שאדבר עליך לשלטון' וכד'; מבואר בסוגיא שאם נוקטים 'ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף' — אינה מקודשת, שהרי נוצר חוב במשך עשיית הפעולה והרי זה מקדש במלוה. וכן דייק ריש לקיש מסתם מתניתין. ואילו לדעת תנא דברייתא מקודשת, כי סובר אינה לשכירות אלא לבסוף.

א. להלכה קיימא לן ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף.

ב. התורי"ד כתב שאם קידשה באמירה זו קודם שדיבר לשלטון וכו' — מקודשת אף למ"ד ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף. וכאן מדובר כשקידשה רק לבסוף, לאחר שדיבר ועשה.

ב. 'בשכר שהרכבתיך על החמור' וכיו"ב — אינה מקודשת, שהרי זה מקדש במלוה.

ג. 'על מנת שאדבר עליך לשלטון' וכד'; דיבר עליה לשלטון — מקודשת, ואם לא — אינה מקודשת. בתוספתא (ג,ג) מובא שמקודשת אם דיבר עליה לשלטון כדרך המדברים. והרמב"ם (אישות ה,יט — כפי שפירשו הריטב"א) כתב: שהועיל לה דיבורו, אבל בלאו הכי לא עשה כלום. (וע"ע קרבן נתנאל אות כ).

ד. אם התנה 'על מנת שיאמר אבא הן' ומת האב עד שלא אמר 'הן' — אינה מקודשת. א. אף על פי שמת האב, חוששים שמא נתרצה מקודם שמת, והרי זו מקודשת מספק. (תוספתא, מובאת בראשונים). ואולם הרמב"ם (אישות ז,א) סתם וכתב 'אינה מקודשת'. ופירש הכסף-משנה דעתו שכל שלא אמר 'הן' כששמע — ודאי אינה מקודשת. וכן היא דעת הריטב"א.

ב. כל זמן שהאב חי, לעולם היא עומדת בספק עד שיאמר 'הן' [כי אפילו אם מחה בפירוש, אם יאמר לאחר שעה 'הן' — תהא מקודשת], או עד שימות ללא שאמר 'הן'. וגם אם מת הבן, אפשר אפילו אם היינו מלמדים את האב שלא ירצה לעולם, אין פוטרים אותה בלא יבום, כי שמא יחזור בו ויאמר 'הן' ונמצאת מקודשת למפרע. (עפ"י רמב"ן ועוד. ואין כן דעת הריטב"א והרמב"ם לפירוש הכס"מ, כאמור).

ואם 'על מנת שישתוק אבא' ומת האב — מקודשת (ואפילו מת קודם ששמע. תוס', רמב"ן). שמע ושתק — מקודשת (ואפילו אם ימחה אחרי כן. רש"י ועוד), ואם מת הבן — הרי זו זקוקה ליבום. (ואם מת הבן קודם ששמע האב — מלמדים את האב שכשישמע ימחה, כדי שלא תזדקק ליבום. עפ"י תו"י ועוד). ואם 'על מנת שלא ימחה אבא' לעולם קידושיה בספק כל עוד האב חי, ואפילו נתרצה בפירוש — שמא ימחה אי פעם, והרי לא קבע זמן למחאה (רש"י רמב"ן רשב"א וריטב"א). ואם מת האב ולא מחה — מקודשת. מת הבן — מלמדים את האב למחות כשישמע, כדי שלא תזדקק ליבום.

יש סוברים שאם נתרצה האב בפירוש, שוב אפילו אם ימחה לאחר מכן הרי זו מקודשת. ורק כששתק היא עומדת בספק שמא ימחה אחר כך. (כן צדד הרא"ש).

ולפירוש הכסף-משנה בדעת הרמב"ם (אישות ז,א), כל שלא מחה בשעת השמיעה, בתוך כדי דיבור או כל זמן שעסוקים באותו ענין — מקודשת.

ואם 'על מנת שלא ימחה אבא מכאן ועד שלשים יום' (וכל כיו"ב, שקבע זמן למחאתו); עברו שלשים יום ולא מחה — מקודשת. וכן אם מת האב בתוך שלשים — מקודשת, שהרי שוב לא ימחה. מת הבן בתוך שלשים — מלמדים את האב שימחה.

נחלקו הראשונים בפירוש דברי רב יוסף בר אמי, האם כשאמר בסתם 'על מנת שירצה אבא' כוונתו שלא ימחה (רמב"ן; ראב"ד — אישות ז,א. והריטב"א כתב: רק אם קובע זמן משמעו ששלא ימחה באותו זמן, אבל בסתם הכוונה שישתוק), אם לאו (רשב"א עפ"י רש"י).

ולפי רבי ינאי, יש אומרים ש'על מנת שירצה אבא' סתם — היינו שישתוק (רמב"ן, רא"ש, ראב"ד — אישות ז,א). ויש אומרים: על מנת שיאמר 'אין'. (כ"מ ברמב"ם שם; רשב"א; ר"ן בדעת רש"י).

וכתב הרמב"ן: מסתבר שהלכה כרב יוסף, הלכך כל האומר 'שירצה' — שלא ימחה קאמר. והרמב"ם נקט להלכה שמשמעות 'על מנת שירצה' — שיאמר אין. והריטב"א נקט שמשמעות 'על מנת שירצה' בסתם — על מנת שישתוק.

קלב. כשיש סתירה בין רישא דמתניתין לסיפא, האם עדיף להעמיד בשתי אוקימתות או באוקימתא אחת ובשני תנאים?

ריש לקיש אמר לשמוע מדברי רבי ינאי, שעדיף להעמיד המשנה בשתי אוקימתות שונות, מאשר להעמיד באותו אופן ואליבא דתרי תנאי.

התוס' כתבו שרבי יוחנן (בב"מ מא.) אינו סובר כן אלא מעדיף לפרש המשנה שלא אליבא דחד תנא מאשר להעמיד חלק באוקימתות שונות. (וכן נראה שנחלקו בכי"ב אביי ורבא בכמה מקומות, כמצוין במקום אחר).

קלג. מה דין הנאמנויות דלהלן?

- א. האומר קדשתי את בתי — האם נאמן ולמה?
- ב. קדשתי את בתי ואיני יודע למי קדשתי — ובא אחד ואמר אני קדשתי.
- ג. בא אחד ואמר אני קדשתי [וכנסה], ובא אחר ואמר אני קדשתי.
- ד. האשה שאמרה 'נתקדשתי' — האם נאמנת ולמה?
- ה. 'נתקדשתי ואיני יודעת למי' ובא אחד ואמר אני קדשתי.
- ו. בני זה בן תשע שנים; בן י"ג שנה; בתי זו בת שלש שנים; בת י"ב שנה.
- א. האומר קדשתי את בתי [בין אם יודע מי הוא ובין שאינו יודע] — נאמן כל עוד היא קטנה או נערה שבידו לקדשה. (את בתי נתתי לאיש הזה...). והרי היא אסורה על כל העולם כאשת איש. ואם זינתה — רב אמר: אין סוקלים על ידי אמירת האב עד שיעידו עדים שנתארסה בפניהם, שלא האמינתו תורה אלא לאיסור ולא למיתה. וכן אמר רב חסדא. רב אסי אמר: סוקלים — לכל האמינתו תורה.
- א. הלכה כרב (רמב"ם איסור"ב א, כג ועוד).
- ב. כתב הר"ד, אם הוחזקה על ידי אמירת האב — סוקלים.

ב. 'קדשתי את בתי ואיני יודע למי קדשתי' ובא אחד ואמר אני קדשתי — נאמן. רב אמר: נאמן ליתן גט, שאין אדם חוטא ולא לו (כלומר להתיר אשת איש חנם, שאין לו כל הנאה מכך), ואין נאמן לכנוס, שמא יצרו תוקפו ומשקר. ורב אסי אמר: אף נאמן לכנוס. תניא כוותיה דרב אסי.

א. הלכה כרב אסי דתניא כוותיה. (רי"ף; רמב"ם אישות ט, יב; ועוד).

ב. אב שאמר 'קדשתי את בתי ואיני יודע למי קדשתי', וחזר ואמר נזכרתי שקדשתי לזה — מסתבר שנאמן, שאין אדם חוטא ולא לו ומקלקל את בתו. (ריטב"א. ובתוס' כתובות כב. ד"ה מנין) משמע לכאורה [עכ"פ לתירוץ הראשון, ויתכן גם לתירוץ שני] שאינו נאמן באופן זה, כיון שאין לו 'מיגו'.

ג. זה אומר אני קדשתי וזה אומר אני קדשתי — שניהם נותנים גט, ואם רצו — אחד נותן גט ואחד כונס. [ואפילו רב מודה שכאן נאמן לכנוס, כיון שיש אחר מכחישו והרי הוא ירא לשקר]. אפשר כשבא לכנוס צריך קדושין אחרים. (רשב"א).

בא אחד ואמר אני קדשתי וכנסה, ובא אחר ואמר אני קדשתי — לא כל הימנו לאוסרה עליו.

אפילו התירוה להנשא ועדיין לא נישאה — לא תצא מהיתרה הראשון. אבל לא התירוה עד שבא אחר ואח"כ נישאת — תצא, וצריכה גט משניהם. (רשב"א עפ"י כתובות כב וירושלמי).

ד. האשה שאמרה 'נתקדשתי' — נאמנת לאסור עצמה על כל העולם, בין שאמרה נתקדשתי לאיש פלוני בין שאמרה איני יודעת למי נתקדשתי. אבל אינה נאמנת לענין עונשין, [ואפילו לרב אסי, שהרי לא האמינתה תורה כשם שהאמינה לאב על בתו].

אמרה 'נתקדשתי ואיני יודעת למי', מסתבר שאינה נאמנת לאחר זמן לומר נזכרתי שלזה נתקדשתי, שאינה נאמנת אלא לאסור לעצמה ולא להתיר, שמא עיניה נתנה בו. (רישב"א. אבל אם אומרת מיד נתקדשתי לזה, ודאי נאמנת — הפה שאסר הוא הפה שהתיר. ע' כתובות כב.).

ה. אמרה 'נתקדשתי ואיני יודעת למי' ובא אחד ואמר אני קדשתיה — נאמן ליתן גט (ותהא מותרת לכל אדם. רמב"ם אישות ט, יד; רמב"ן) ואינו נאמן לכנוס, [ואפילו לרב אסי — מפני שאינו מתירא לשקר כשם שמתירא באב, כי סמוך הוא שתחפה עליו ותכחיש את כל מי שיבוא ויאמר אני הוא].
א. כתב הרשב"א: מסתבר שאם נישאת לו — לא תצא, כיון שאין כאן הכחשה אין מוציאים אותה מידו.

ב. הרשב"א צדד [דלא כמשמעות דברי הרמב"ם], שאם נתן גט ובא לאחר זמן לשאתה — רשאי, דכולי האי אין חוששים, שמא שיקר בתחילה כדי ליתן לה גט ולקחתה לאחר זמן.

ו. אמר רב חסדא: 'בני זה בן תשע שנים ויום אחד; בתי זו בת שלש שנים ויום אחד' — נאמן לענין חיוב קרבן (לחייב את השוכב עמהם בשגגה) אבל לא למכות ולעונש מיתה (בביאת מזיד).
וכן תניא: 'בני זה בן י"ג שנה ויום אחד; בתי זו בת י"ב שנה ויום אחד' — נאמן לנדרים ולחרמים ולהקדשות ולערכים, אבל לא למכות ולעונשין.

א. פרשו בתוס' שאי אפשר לעמוד על גדלותם על פי מראיהם, כגון שאין בהם ריבוי שערות אלא שתיים ואינם גדולים בקומה. או שמעיד על זמן העבר, כגון שאכלו חלב לפני שנה או שנתים, ואין ידוע אם היו באותה שעה גדולים אם לאו. [לפירוש זה יתכן שאם ידוע שהביא שתי שערות סומכים על האב אף לענין מכות ועונשין. עפ"י רא"ש].

ב. כשם שאין נאמן לעונשין, כך אינו נאמן להוציא ממון (רשב"א. ושני חרמים והקדשות משום חומר גבוה — ערישב"א). ולא לענין דבר שבערוה כגון לענין חליצה, אבל להשלים עשרה לבית הכנסת — נאמן, כערכין נדרים והקדשות (רישב"א).

ג. מבואר בראשונים (ערמב"ן ועוד) שגם רב אסי שאמר לעיל סוקלים על פי אמירת האב, מודה לדינו של רב חסדא. אלא שלשיטתו אם אמר על בתו שנתקדשה בבואה, שהיתה באותה שעה בת שלש ויום אחד — נאמן שהיא אשתו של זה אף לענין סקילה, מפני שהתורה האמינתו לאב לגמרי. ואילו לרב ולרב חסדא אינו נאמן אלא לאיסור ולא לעונשין.
ד. אדם אחר לא האמינוהו לומר פלוני בן י"ג הוא, אף לא לנדרים חרמים והקדשות — לפי שאינו בידו. ודוקא לאב האמינו מפני שמדייק לדעת שניו כי עליו מוטל להודיע לאחרים, וכיון שסופו ליגדל, לכך עשאוהו כדבר שבידו. (עפ"י תוס').